

Αναδιφώντας το χθες (359)

Πέτρος Θέμελης: Ο αρχαιολόγος, ο συγγραφέας, ο δάσκαλος, ο οραματιστής (2)

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Την περασμένη Κυριακή 6 Απριλίου έδωσε στο Λύκειο των Ελληνίδων Ρεθύμνης διάλεξη, με θέμα «Πέτρος Θέμελης: ο αρχαιολόγος, ο συγγραφέας, ο δάσκαλος, ο οραματιστής». Παρευρέθηκαν πολλοί Ρεθυμνιώτες (και μερικοί Χανιώτες), γνωστοί ή όχι του αείμνηστου καθηγητή. Παραθέτω σήμερα και την επόμενη εβδομάδα το κείμενό της, μαζί με κάποιες φωτογραφίες από εκείνες που χρησιμοποίησα στην προβολή που συνόδευε τη διάλεξη.

«Θέλω να ευχαριστήσω την Πρόεδρο του Λυκείου Ελληνίδων του Ρεθύμνου κυρία Φέφη Βαλαρή καθώς και τις κυρίες του Διοικητικού Συμβουλίου, που με προσκάλεσαν απόψε εδώ να πω λίγα λόγια τιμής για τον αείμνηστο Πέτρο Θέμελη. Θέλω να ευχαριστήσω κι όλους εσάς που θα έχετε την υπομονή να με ακούσετε επί σχεδόν σαράντα λεπτά, όπως πιθανόν το έχετε κάνει και στο παρελθόν, αφού στο Λύκειο έχω δώσει επτά μέχρι στιγμής διαλέξεις.

Η τέταρτη διάλεξη πραγματοποιήθηκε στις 13 Φεβρουαρίου 2011, με θέμα «Αναπολώντας με εύθυμη διάθεση το Ρέθυμνο της δεκαετίας του 1960». Στις 9 Ιουνίου 2013 συνέχισα με θέμα «Ειρηνάιος Γαλανάκης: ανιχνεύοντας πλευρές της προσφοράς και του χαρακτήρα ενός «ποιητή ωραίων ψυχών». Στις 8 Μαρτίου 2015 σας μίλησα ξανά, με θέμα αυτή τη φορά «Δασκάλες που σημάδεψαν την ιστορία του Ρεθύμνου». Την έβδομη διάλεξη έδωσα στις 10 Δεκεμβρίου 2017, με θέμα «Σημαντικοί ανθρωποσπουδαίες ιδέες: αείμνηστοι ομιλητές που με τις αξεχάστες διαλέξεις τους λάμπρυναν το αναλόγιο του Λυκείου των Ελληνίδων Ρεθύμνης».

Επανερχομαι μετά από οκτώ χρόνια. Ειδικά σήμερα θα μου επιτρέψετε να φέρω στο θέμα μου σ' ένα αγαπημένο πρόσωπο, την αδελφή μου, που πριν από τρία χρόνια, τέτοια ακριβώς μέρα, εγκατέλειπε τα εγκόσμια, μετά από μακρόχρονη ταλαιπωρία στην υγεία της. Στο τέλος της διάλεξης όπως έχει την καλοσύνη μπορεί να έρθει να πάρει από το έδρανο ένα βιβλιαράκι που αναφέρεται σ' αυτήν. Το είχα εκδώσει και μοιράσει σε σχετική επικλήδεια εκδήλωση το 2022.

Το σημερινό θέμα μου είχε προτείνει η πρόεδρος για την επέτειο του ενός χρόνου από την εκδήμια του Πέτρου Θέμελη, χρειάστηκε όμως να πάρει δύο αναβολές για να φτάσουμε στην αποψινή βραδιά. Θ' ανασρωτηθεί κανείς γιατί η ίδια για τον επίσης αρχαιολόγο καθηγητή αείμνηστο Θανάση Καλπαζή ή για τον Γιώργο Γραμματικάκη, που όλοι τους είχαν τιμήσει το αναλόγιο του Λυκείου των Ελληνίδων Ρεθύμνης. Να ομολογήσω εδώ ότι η σημερινή ομιλία με ώθησε να κάνω προ ημερών κι ένα παράλληλο αφιέρωμα στη στήλη μου στην «Κρητική Επιθεώρηση» για τον Θανάση Καλπαζή, με τον οποίο είχαμε φιλική σχέση.

«Όταν σπούδαζα στη Φιλοσοφική στη Θεσσαλονίκη, είχε ιδρυθεί για πρώτη φορά εν Ελλάδι η Σχολή Ξεναγών Θεσσαλονίκης από τον τότε Οργανισμό Τουρισμού. Δίδασκαν εκεί καθηγητές Πανεπιστημίου αρχαιολόγοι, οι αρχαιολόγοι της Μακεδονίας: Ο Μανώλης Ανδρόνικος, ο Φώτης Πέτσας, ο Σταυλιανός Πελεκανίδης, ο Χαράλαμπος Μακαρόνας και άλλοι (εικόνα). Ως φοιτητής πρωτοετής, αποφάσισα να εγγραφώ στη Σχολή Ξεναγών να δω τι μπορώ να μάθω εκεί. Είχα την τύχη να γνωρίσω τους σημαντικούς αυτούς αρχαιολόγους που με πήραν στην ανασκαφή τους. Και... άλλαξα πορεία, από τη φιλολογία μεταπήδησα στην αρχαιολογία».

Η ειδική μεταχείριση για τον Θέμελη οφείλεται ακριβώς στην προσήνειά του και στην απλότητα και τη χαρά με την οποία είχε ξεναγήσει μέλη του Λυκείου στο έργο ζωής που επιτελούσε στην αρχαία Μεσσήνη. Το ίδιο είχε κάνει το 2015 με τους εκδρομείς του Στεκιού των Καθηγητών, οπότε και απαθανάτιστηκε στη διπλανή φωτογραφία, την οποία είχε την καλοσύνη να μου στείλει ο Γιώργος Σαραντινός. Θα ξεκινήσουμε λοιπόν με στοιχεία από τη ζωή του και θα συνεχίσουμε με το έργο του, ιδιαίτερα στη Μεσσήνη αλλά και με την προσφορά του στην Κρήτη μέσω της ανασκαφής και δημοσίευσης των ευρημάτων της αρχαίας Ελεύθερνας.

Ο Πέτρος Θέμελης γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1936, με πατέρα τον γνωστό Σαμιάτη ποιητή Γιώργο Θέμελη. Πατέρα του ήταν ο γνωστός ποιητής Γιώργος Θέμελης, Σαμιάκης καταγωγής, φιλόλογος καθηγητής στο Πειραματικό Σχολείο του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ήταν επίσης ποιητής και μέλος της λογοτεχνικής «Ομάδας της Θεσσαλονίκης». Εξάσκησε μεγάλη επιρροή στον γιο του, αφού μάλιστα η μητέρα του Λεμονιά, με καταγωγή από την Ικαρία, είχε πεθάνει όταν εκείνος ήταν μόλις δύο χρόνων. Τον ρόλο της μητέρας αναπλήρωναν κατά δύναμιν η θεία του Ελισάβετ και αργότερα η δασκάλα του Αγγέλα Δούμπαλη.

Είχε μία αδελφή, τη Νέλλη, που έγινε παιδίατρος και νυμφεύτηκε τον διηγηματοποιήτη Γιώργο Κιτσόπουλο, εκδότη του λογοτεχνικού περιοδικού «Κοχλιάς». Είχε επίσης έναν αδελφό, τον Δημήτρη, βιολιστή (φωτογραφία), διευθυντή του Κρατικού Ωδείου Θεσσαλονίκης και πανεπιστημιακό καθηγητή στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών. Μεγάλη επιρροή είχε στον Πέτρο Θέμελη και ο κύκλος των ποιητών του πατέρα του και ιδιαίτερος ο Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, ο οποίος τον έμαθε πολλά για τη ζωγραφική, τη φύση και τα φυτά.

Η καταγωγή του προοιωνεύει ένα ευόιο μελλον, το οποίο με τη βοήθεια της εκπαίδευσης που δέχτηκε, ιδιαίτερα στο Πειραματικό Σχολείο - δημοτικό και γυμνάσιο - του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, αποδείχτηκε τελικά λαμπρό. Σπούδασε στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας αυτού του Αριστοτελείου, επιλέγοντας αρχικά τη φιλολογία, στην οποία η πορεία του προωρινόζωταν λαμπρή. Όμως ξαφνικά ζήτησε κι άλλαξε προσανατολισμό, στρεφόμενος στην αρχαιολογία. Ας ακούσουμε τον ίδιο, προκειμένου να διαπιστώσουμε για μια ακόμη φορά πόσο ένα μεμονωμένο περιστατικό μπορεί ν' αλλάξει τη ζωή ενός ανθρώπου.

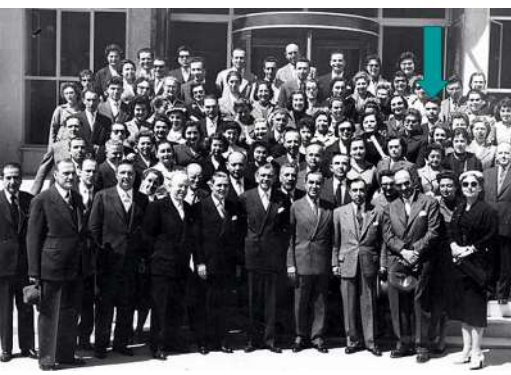
«Όταν σπούδαζα στη Φιλοσοφική στη Θεσσαλονίκη, είχε ιδρυθεί για πρώτη φορά εν Ελλάδι η Σχολή Ξεναγών Θεσσαλονίκης από τον τότε Οργανισμό Τουρισμού. Δίδασκαν εκεί καθηγητές Πανεπιστημίου αρχαιολόγοι, οι αρχαιολόγοι της Μακεδονίας: Ο Μανώλης Ανδρόνικος, ο Φώτης Πέτσας, ο Σταυλιανός Πελεκανίδης, ο Χαράλαμπος Μακαρόνας και άλλοι (εικόνα). Ως φοιτητής πρωτοετής, αποφάσισα να εγγραφώ στη Σχολή Ξεναγών να δω τι μπορώ να μάθω εκεί. Είχα την τύχη να γνωρίσω τους σημαντικούς αυτούς αρχαιολόγους που με πήραν στην ανασκαφή τους. Και... άλλαξα πορεία, από τη φιλολογία μεταπήδησα στην αρχαιολογία».

Ας σταθούμε για λίγο στην έκφραση «να δω τι μπορώ να μάθω εκεί». Ήταν ακόμα οι εποχές που οι φοιτητές ρουφούσαν τη γνώση σαν τα σφουγγάρια, προσπαθώντας να την εκμειύσουν απ' οπούδήποτε μπορούσαν, από καθηγητές, από διαλέξεις, από βιβλία, από συζητήσεις. Πού η σημερινή εποχή, που η πλειοψηφία τους ενδιαφέρει μόνο να περάσει τα μαθήματα, χωρίς κόπο, με παπαγαλία και με Βοηθήματα (διάβαζε σκονάκια) κάθε είδους. Στη φωτογραφία του 1955 απεικονίζονται οι καθηγητές και οι μαθητές της Σχολής Ξεναγών Θεσσαλονίκης, με τον Π. Θέμελη να επισμαίνεται με βέλος.

Ως φοιτητής ανέσκαψε με τους αρχαιολόγους της Δυτικής Μακεδονίας. Στη φωτογραφία του 1959 εικονίζεται με το ανασκαφικό επιτελείο της Πέλλας. Αργότερα εργάστηκε για πέντε χρόνια ως επιμελητής στην Αρχαιολογική Υπηρεσία, στην Εφορεία της Ολυμπίας. Εκεί, στην Αρχαία Ολυμπία, ο Emil Kunze, διευθυντής των ανασκαφών του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου, τον παρότρυνε να συνεχίσει τις σπουδές του στη Γερμανία. Έλαβε τριχρόνη εκπαιδευτική άδεια και μια υποτροφία του γερμανικού κράτους, που του επέτρεψαν να εκπονήσει τη διδακτορική του διατριβή στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου.

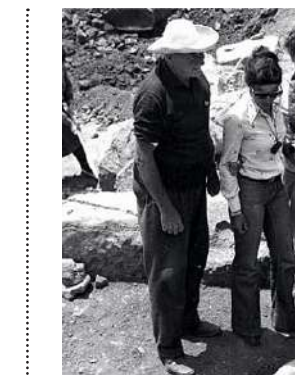
Ας σταθούμε για λίγο στην έκφραση «να δω τι μπορώ να μάθω εκεί». Ήταν ακόμα οι εποχές που οι φοιτητές ρουφούσαν τη γνώση σαν τα σφουγγάρια, προσπαθώντας να την εκμειύσουν απ' οπούδήποτε μπορούσαν, από καθηγητές, από διαλέξεις, από βιβλία, από συζητήσεις. Πού η σημερινή εποχή, που η πλειοψηφία τους ενδιαφέρει μόνο να περάσει τα μαθήματα, χωρίς κόπο, με παπαγαλία και με Βοηθήματα (διάβαζε σκονάκια) κάθε είδους. Στη φωτογραφία του 1955 απεικονίζονται οι καθηγητές και οι μαθητές της Σχολής Ξεναγών Θεσσαλονίκης, με τον Π. Θέμελη να επισμαίνεται με βέλος.

Ας σταθούμε για λίγο στην έκφραση «να δω τι μπορώ να μάθω εκεί». Ήταν ακόμα οι εποχές που οι φοιτητές ρουφούσαν τη γνώση σαν τα σφουγγάρια, προσπαθώντας να την εκμειύσουν απ' οπούδήποτε μπορούσαν, από καθηγητές, από διαλέξεις, από βιβλία, από συζητήσεις. Πού η σημερινή εποχή, που η πλειοψηφία τους ενδιαφέρει μόνο να περάσει τα μαθήματα, χωρίς κόπο, με παπαγαλία και με Βοηθήματα (διάβαζε σκονάκια) κάθε είδους. Στη φωτογραφία του 1955 απεικονίζονται οι καθηγητές και οι μαθητές της Σχολής Ξεναγών Θεσσαλονίκης, με τον Π. Θέμελη να επισμαίνεται με βέλος.

Ας σταθούμε για λίγο στην έκφραση «να δω τι μπορώ να μάθω εκεί». Ήταν ακόμα οι εποχές που οι φοιτητές ρουφούσαν τη γνώση σαν τα σφουγγάρια, προσπαθώντας να την εκμειύσουν απ' οπούδήποτε μπορούσαν, από καθηγητές, από διαλέξεις, από βιβλία, από συζητήσεις. Πού η σημερινή εποχή, που η πλειοψηφία τους ενδιαφέρει μόνο να περάσει τα μαθήματα, χωρίς κόπο, με παπαγαλία και με Βοηθήματα (διάβαζε σκονάκια) κάθε είδους. Στη φωτογραφία του 1955 απεικονίζονται οι καθηγητές και οι μαθητές της Σχολής Ξεναγών Θεσσαλονίκης, με τον Π. Θέμελη να επισμαίνεται με βέλος.

Ας σταθούμε για λίγο στην έκφραση «να δω τι μπορώ να μάθω εκεί». Ήταν ακόμα οι εποχές που οι φοιτητές ρουφούσαν τη γνώση σαν τα σφουγγάρια, προσπαθώντας να την εκμειύσουν απ' οπούδήποτε μπορούσαν, από καθηγητές, από διαλέξεις, από βιβλία, από συζητήσεις. Πού η σημερινή εποχή, που η πλειοψηφία τους ενδιαφέρει μόνο να περάσει τα μαθήματα, χωρίς κόπο, με παπαγαλία και με Βοηθήματα (διάβαζε σκονάκια) κάθε είδους. Στη φωτογραφία του 1955 απεικονίζονται οι καθηγητές και οι μαθητές της Σχολής Ξεναγών Θεσσαλονίκης, με τον Π. Θέμελη να επισμαίνεται με βέλος.

Ας σταθούμε για λίγο στην έκφραση «να δω τι μπορώ να μάθω εκεί». Ήταν ακόμα οι εποχές που οι φοιτητές ρουφούσαν τη γνώση σαν τα σφουγγάρια, προσπαθώντας να την εκμειύσουν απ' οπούδήποτε μπορούσαν, από καθηγητές, από διαλέξεις, από βιβλία, από συζητήσεις. Πού η σημερινή εποχή, που η πλειοψηφία τους ενδιαφέρει μόνο να περάσει τα μαθήματα, χωρίς κόπο, με παπαγαλία και με Βοηθήματα (διάβαζε σκονάκια) κάθε είδους. Στη φωτογραφία του 1955 απεικονίζονται οι καθηγητές και οι μαθητές της Σχολής Ξεναγών Θεσσαλονίκης, με τον Π. Θέμελη να επισμαίνεται με βέλος.

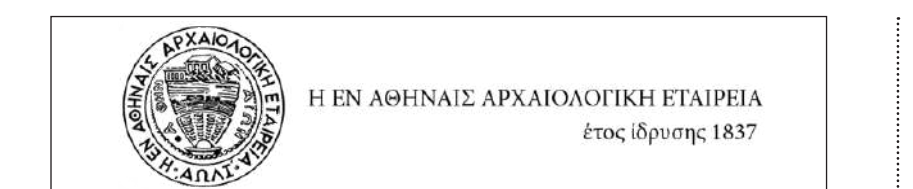
Ας σταθούμε για λίγο στην έκφραση «να δω τι μπορώ να μάθω εκεί». Ήταν ακόμα οι εποχές που οι φοιτητές ρουφούσαν τη γνώση σαν τα σφουγγάρια, προσπαθώντας να την εκμειύσουν απ' οπούδήποτε μπορούσαν, από καθηγητές, από διαλέξεις, από βιβλία, από συζητήσεις. Πού η σημερινή εποχή, που η πλειοψηφία τους ενδιαφέρει μόνο να περάσει τα μαθήματα, χωρίς κόπο, με παπαγαλία και με Βοηθήματα (διάβαζε σκονάκια) κάθε είδους. Στη φωτογραφία του 1955 απεικονίζονται οι καθηγητές και οι μαθητές της Σχολής Ξεναγών Θεσσαλονίκης, με τον Π. Θέμελη να επισμαίνεται με βέλος.

Ας σταθούμε για λίγο στην έκφραση «να δω τι μπορώ να μάθω εκεί». Ήταν ακόμα οι εποχές που οι φοιτητές ρουφούσαν τη γνώση σαν τα σφουγγάρια, προσπαθώντας να την εκμειύσουν απ' οπούδήποτε μπορούσαν, από καθηγητές, από διαλέξεις, από βιβλία, από συζητήσεις. Πού η σημερινή εποχή, που η πλειοψηφία τους ενδιαφέρει μόνο να περάσει τα μαθήματα, χωρίς κόπο, με παπαγαλία και με Βοηθήματα (διάβαζε σκονάκια) κάθε είδους. Στη φωτογραφία του 1955 απεικονίζονται οι καθηγητές και οι μαθητές της Σχολής Ξεναγών Θεσσαλονίκης, με τον Π. Θέμελη να επισμαίνεται με βέλος.

Γνώρισα τις Σπηλαιολογικές Εταιρείες, την Άννα Πετροχειλίδη (εικόνα) και άλλους, γνώρισα γεωλόγους, ανθρώπους των θετικών επιστημών, ανθρώπους με τους οποίους ακόμα συνδέομαι, ερευνητές του Δημόκριτου, αρχαιόμετρος και άλλους, με τους οποίους συνεργάστηκα στενά. Τα σπήλαια, ξέρετε, και η παλαιανθρωπολογία γενικώς εμένα δε με γέμιζαν ερευνητικά γιατί είχα διαμορφώσει άλλα επιστημονικά ενδιαφέροντα. Ωστόσο μ' ενδιέφερε η έρευνα στη σπηλαιολογία και την παλαιανθρωπολογία να γίνεται σωστά και από ειδικούς, τους οποίους βοηθούσα με κάθε τρόπο. Τους είχα προσφέρει πλωτά μέσα και εξοπλισμούς κατάλληλους για έρευνες σε παράκτια σπήλαια. Διατηρώ, όπως σας είπα, ακόμη επαφές μαζί τους και έχω προσωπικά ωφεληθεί πολύ από τις γνώσεις τους».

Από το 1984 η μοίρα του συνδέθηκε με νέο τόπο, το Ρέθυμνο, κι ένα νέο αντικείμενο, την εκπαίδευση. Το έτος αυτό και για είκοσι ολόκληρα χρόνια διετέλεσε καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης. Δεν ξέρουμε αν θα είχε κάνει αυτό το τόσο απαιτητικό βήμα, αν γνώριζε ότι τρία χρόνια αργότερα, το 1987, η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία θα το επέλεγε ως διευθυντή της ανασκαφής και του προγράμματος αναστήλωσης της αρχαίας Μεσσήνης. Γιατί η ανασκαφή εκείνη αποδείχτηκε σκοπός ζωής γι' αυτόν. Αυτό όμως καθόλου δεν επηρέασε την εκκλήρωση των καθηκόντων του απέναντι στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, όπως άλλωστε και πλήθος άλλων δραστηριοτήτων, όπως τη συμμετοχή στο Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο και στην Επιτροπή Συντήρησης των Μνημείων της Ακρόπολης.

Τις ιδιότητές του αυτές. Η Πολιτεία τον τίμησε το 2005 με τον Ταξίαρχο του Φοίνικος, τον οποίο του απέδωσε ο τότε πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας Προκόπης Παυλόπουλος.

Ο Πέτρος Θέμελης διεξήγαγε ανασκαφές όχι μόνο στη Μεσσήνη και στην Ελεύθερνα, αλλά και στη Βεργίνα, στην Πέλλα, στην Ολυμπία, στους Δελφούς, στην Ερέτρια και στο Κάλιο της Φωκίδας. Απ' όλα αυτά και άλλα που θα δούμε στη συνέχεια φαίνεται ότι έζησε μια υπερδραστήρια ζωή, με προσφορά πολύ μεγαλύτερη ενός ανθρώπου με τις ιδιότητές του αυτές. Η Πολιτεία τον τίμησε το 2005 με τον Ταξίαρχο του Φοίνικος, τον οποίο του απέδωσε ο τότε πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας Προκόπης Παυλόπουλος.

Τιμήθηκε επίσης ως επίτιμος διδάκτορας από αρκετά Πανεπιστήμια καθώς και με το ευρωπαϊκό βραβείο Eurora Nostra για το αναστηλωτικό του έργο στην αρχαία Μεσσήνη το 2006 στη Μαδρίτη και το 2011 στο Άμστερνταμ. Κι επίσης ανακηρύχτηκε αντιστιθέλον μέλος από το Γερμανικό, το Αυστριακό και το Αμερικανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, τα έτη 1976, 1999 και 2009, αντίστοιχα. Βραβεύτηκε και πιο μακριά, ακόμη και από το Cumamoto University της Ιαπωνίας για την ελληνοιαπωνική συνεργασία στην αρχαία Μεσσήνη, το 2002. Και βέβαια από σχολεία και ποικίλους φορείς του νομού Μεσσηνίας. Πέθανε στην Καλαμάτα, δίπλα στον έρωτά του, την αρχαία Μεσσήνη, 87 ετών, σε μια ηλικία η οποία σε καμία περίπτωση δεν του φαινόταν. Είχε μάλιστα ζητήσει κι ενταφιάστηκε ακριβώς στον αρχαιολογικό της χώρο (εικόνα), στον οποίο αργότερα τιμήθηκε με συναυλία κλασικής μουσικής και με σχετική προτομή».

Θα συνεχίσουμε όμως για τον Πέτρο Θέμελη την επόμενη εβδομάδα.

Λεωνίδας Λιουδάκης: Μια ζωή αναπνέοντας τυπογραφικό μελάνι

Ο κόσμος του βιβλίου και του εντύπου γενικότερα θρηνεί ένα ακόμα μέλος του. Ο Λεωνίδας Λιουδάκης εγκατέλειψε τα εγκόσμια την περασμένη εβδομάδα. Ήταν ένας συμπλοκίτης που ανατράφηκε κι έζησε μια ζωή μέσα στα τυπογραφεία. Είχα την τύχη να συνεργαστώ μαζί του στην εκτύπωση των περισσότερων από τα 47 βιβλιαράκια που είχαμε κυκλοφορήσει στον «Φάλκωνα» και διατηρώ τις καλύτερες αναμνήσεις, τόσο για τον επαγγελματισμό όσο και για την συγκαταβατικότητα του. Οντας πάντα καλοπροαίρετος κι απονήρευτος, ατύχησε στην επαγγελματική του συνεργασία και τελικά έζησε μεγάλες στενοχώριες, σε μια εποχή που η ηλικία του δεν ήταν μικρή, ώστε να μπορέσει να κάνει επανεκκίνηση. Παρ' όλα αυτά κατάφερε να ορθοποδήσει και να ξαναεργαστεί, για κάποιο χρονικό διάστημα στο τυπογραφείο των «Ρεθυμνιώτικων Νέων», στον Μπαμιάκη και στον Λιανδρή. Είχε βέβαια ξεκινήσει την επαγγελματική του ζωή, όντας παιδικά, από το τυπογραφείο του Γεωργιάδη κι αμέσως μετά Πίσσα, υπό την καθοδήγηση του Γιάννη Δατσέρη. Τελευταία ταλαιπωρήθηκε με την υγεία του. Ας είναι θωπευτικό το χόμιμα που τον σκέπασε!